

ds. Joep Dubbink

Lezingen: Exodus 4:18-31 – Matteüs 17:1-9

Gemeente van onze Heer,

De passage waar u vanmorgen ongetwijfeld over gestruikeld bent, is geen verhaal voor kinderen. Die nachtelijke gebeurtenis onderweg naar Egypte: voor de kinderen slaan we die met goed geweten over, er is ook nauwelijks een kinderbijbel die het opneemt.¹

Want wie begrijpt hier iets van? Mozes is op weg naar Egypte. Hij heeft de nodige bagage; veertig is het getal van voorbereiden, van een leerweg, en Mozes heeft twee leerscholen achter de rug – veertig jaar aan het hof van Farao, opgegroeid zonder slavenmentaliteit, weten wat het is om koninklijk te leven, en veertig jaar herder in de woestijn om te oefenen hoe je een volk moet leiden. Nu is hij door God geroepen, en hij gaat. Goed, niet helemaal zonder tegensputteren, hij kwam met bezwaren: wie ben ik? Wie bent U, God? Maar hij kreeg wat mee: de Naam van God, die sterke belofte 'ik zal erbij zijn'; en wondertekens, een staf die in een slang kan veranderen; straks krijgt hij ook nog hulp van zijn broer Aäron, die beter kan spreken in het openbaar. Hij is er klaar voor, voor zijn opdracht. Nu moet het maar beginnen, de confrontatie tussen Mozes en zijn God aan de ene, en farao en diens goden aan de andere kant.

En dan, bij een overnachting, met zijn vrouw en zijn zoon, 'probeert de Heer hem te doden'. Wat krijgen we nou? Wie is trouwens die 'hem', wie wordt bedreigd: Mozes, of zijn zoon? Hoe dan ook, al je stekels gaan ervan overeind staan. Wat moet je daarmee?

Zo'n tekst is een dubbele uitdaging. Stel dat je in de tekst duikt en het probleem uit de weg weet te ruimen, wat is er dan gewonnen? 'De tekst is niet langer een probleem, we kunnen 'm plaatsen'; maar we zaten helemaal niet te wachten op een tekst met een probleem, we wilden iets horen wat *bijdraagt* aan ons leven en ons geloof!

Laten liggen dan maar? Nee. Dat kan niet. Alleen al uit nieuwsgierigheid niet – nu wilt u er ook het fijne van weten, wed ik. Maar *voor mij* ook uit een roekeloos vertrouwen dat óók deze tekst een geheim in zich draagt voor ons, iets goeds, iets positiefs. Wie echt met de God van de bijbel wil leven, die doet het niet met een korte samenvatting van dit boek, 'God is liefde, dat was het toch?' Die gaat voor het hele verhaal, met ups en downs. Zoals je voor een partner kiest, 'in goede en slechte dagen'.

Maar u kunt nu nog weg. Die kans moet ik u deze keer geven. *No hard feelings*, de koffie loopt al door. Gaat u mee? We gaan ervoor.

* * *

Wat is dan het 'nut' van deze stikdonkere scène? *Dat is vóór alles, dat 'ie ons drukt op de ernst van de situatie*. De bevrijding die staat te beginnen, die is niet simpel, da's geen snelle actie met meteen zichtbare resultaten. Het is een lange, harde strijd, het zal eerst nog véél erger worden dan het was, en er zal bloed bij vloeien. Dat is even anders dan wij dachten of hoopten. Dat wordt ons wel zo verteld, de Eerste Wereldoorlog begon als '*frischer, fröhlicher Krieg*,' de Irak-oorlog als een *clean war*

¹ Piet van Midden doet in de *Groeibijbel dl. 3, Exodus*, een dappere poging en maakt er een nachtmerrie van Sippora van.

(!) van een paar dagen, en dan hoppakee de democratie vestigen in Irak. Zo werken de dingen niet. Churchill met zijn 'bloed, zweet en tranen'-toespraak was een stuk eerlijker.

De problemen beginnen al vóór die nachtelijke confrontatie. Het begint, wanneer we lezen dat *God het hart van de farao verhardt*. Ook daar kun je over struikelen. Geeft dat niet aan de farao het best denkbare excuus? Als God het doet, is hij niet meer verantwoordelijk, dan is 'ie een marionet die niet aansprakelijk is voor z'n daden! Ik lees het als een verháál lezen, dat duidelijk wil maken: bevrijding gaat niet van een leien dakje. En God zal zelf wel zorgen dat de farao zijn rol goed speelt.

Want ging dit verhaal over een farao die deemoedig het hoofd zou buigen bij Mozes' eerste verzoek, en het volk met een royaal gebaar liet gaan, dan zou het uitermate geschikt voor Disney zijn geweest, maar zou het bitter weinig met de werkelijkheid te maken hebben. Daarom moet die farao doen, wat elke tiran nu eenmaal doet: volhouden tot het bittere einde. Alleen zó weten we, dat God vastbesloten is zijn mensen de vrijheid te gunnen en het goede leven in het land te schenken. Met de farao liet God zich voor eens en voor altijd kennen als een God die de tiran op de knieën dwingt.

Maar nu die nacht, en nu Mozes. Want voor die tweestrijd begint zoomen we nog een keer in op Mozes zelf. Hij is voorbereid, maar is hij ook volkomen toegewijd? Hij is veel meer dan een postbode: wie ingeschakeld wordt voor Gods bevrijdingsplan, die wordt daar met huid en haar voor in beslag genomen.

'De Heer probeerde hem te doden' staat er doodleuk. *Probeerde*, dat klinkt vreemd als je het over God hebt. Binnen zo'n verhaal is hij toch de oppermachtige, hoezo dan proberen? Blijkbaar is het een poging die niet bedoeld is om te slagen, maar om een reactie uit te lokken. Het is net als Jakob die worstelt met de engel, óók in de nacht trouwens: Jakob wint, en weet die engel de zegen te ontfutselen, maar toch kan die met een simpele aanraking Jakobs heup ontwrichten.

Op wie heeft God het voorzien? Ik denk op Gersom, de eerstgeboren zoon van Mozes. Want God heeft net gezegd, dat Israël voor hem als een zoon is, een eerstgeborene. Zo kostbaar, zo onvervangbaar. En hij voegde eraan toe: als jij, farao, mijn eerstgeboren zoon niet vrijlaat, dan doe je dat ten koste van jullie eigen eerstgeboren zonen. De gruwelijke laatste stap van de confrontatie met Egypte wordt hier al aangekondigd.

Maar hoe zit het dan met Mozes' eigen eerstgeboren zoon? Staat die erbuiten, heeft die automatisch deel aan de toekomst in het beloofde land? Nee, zegt dit verhaal, ook voor Mozes zelf en zijn zoon moet die toekomst bevochten worden. Mozes' betrokkenheid bij de uittocht is niet vrijblijvend, hij zal zich mét zijn huis in het verbond moeten wagen. En dat verbond, dat betekent *besnijdenis*. In modern Hebreeuws is het zelfs één en hetzelfde woord. Dat ritueel is voor ons niet meer gewoon, we vinden het eng, er vloeit bloed bij. Het is een teken van het verbond met God, een onuitwisbaar teken op een gevoelige plek. Symbolisch, maar erg 'to the point': besnijdenis laat zien, dat een mens niet gaaf en natuurlijk, ongeremd, met al z'n 'potentie', geschikt is voor Gods toekomst. Pas dit teken maakt hem daarvoor geschikt.

In het vooroorlogse Nederlands gebruikte je de term 'een joodje' voor een kopje of bordje waar een stukje van af was, een denigrerende verwijzing naar de besnijdenis – dat kon toen nog, of eigenlijk kon het toen ook al niet meer natuurlijk. Maar zou je die naam niet als geuzennaam kunnen gebruiken? Is het niet zo, dat juist een *niet* gaaf mens, met een bluts of een deuk, die een knauw heeft gekregen, geschikt is voor Gods toekomst?

Gersom is niet besneden. Zo kunnen hij en dus ook zijn vader geen deel uitmaken van de nieuwe toekomst van God. Dit verhaal is een vuurproef, een test – en Mozes? Hij slaagt niet voor die test.

Het is wéér een vrouw, Sippora, die hier letterlijk het heft in handen neemt. Zij doet wat gedaan moet worden. Fantastisch om dit verhaal te lezen op Internationale Vrouwendag! Aan het begin van Exodus zijn het steeds vrouwen, dat is u vast wel opgevallen, die de zaak van de bevrijding redden: de vroedvrouwen aan het begin, de moeder en de zus van Mozes en de dochter van Farao.

Sippora besnijdt haar zoon met een scherpe steen en raakt met die bloederige voorhuid 'zijn voeten' aan. 'Voeten', dat zal hier verhullend voor het geslachtsdeel bedoeld zijn, en 'zijn' zou heel goed 'van Mozes' kunnen zijn. Mozes was al besneden als jongetje, mag je aannemen, maar Sippora zegt met dat gebaar zoiets als: *nu* ben jij, Mozes, in jouw zoon pas goed besneden. Nu is het pas echt een verbondsteken.

Dan wijkt de aanvaller. Als een boze droom gaat deze nacht voorbij. Mozes en zijn zoon komen er doorheen, maar ze komen er niet ongeschonden vanaf, niet naar lichaam en niet naar ziel. Traumatisch? Een woest verhaal, een donker verhaal van God die zich als tegenstander kan opstellen, kan eisen en uitdagen. Die het bloed, het leven van een mens, claimt, maar niet ten dode, juist ten leven.

* * *

Wij kunnen dit soort verhalen makkelijk buitenspel zetten, het afdoen als oeroude sagen, resten van een religieuze wereld waarin demonen in de nacht nog een rol spelen, net als bij Jakob. We kunnen zeggen, dat *wij* met onze geloofsopvatting doorgegroeid zijn, dat we dit primitieve godsbeeld achter ons gelaten hebben. Onze God is liefde, zeggen we dan, en we springen snel over naar het Nieuwe Testament, naar dat mooie verhaal op de berg, waar Jezus even in het licht mag staan.

Alleen: wie komt 'ie daar dan tegen? Elia, én ... weer Mozes! Dus Mozes heeft nog niet afgedaan. En dit duistere verhaal heeft ook niet afgedaan, als ik luister naar mensen en hun ervaringen met God. Want wat je ook allemaal kunt redeneren over God die liefde is, wij ervaren hem soms anders. En hoe je ook jezelf ervan kunt overtuigen dat het kwaad dat ons overkomt niet van God komt – en dat is natuurlijk ook helemaal waar! – – als het donker ons treft, dan roepen we toch naar de hemel en schreeuwen tegen God dat het niet eerlijk is. En dat mag.

En dan zegt dit verhaal iets, wat letterlijk een steekje dieper gaat dan wat we meestal zeggen. Onze geruststellende woorden waarin we God alleen maar als licht zien, die laten een vraag over. De vraag, hoe we het donker moeten plaatsen, hoe we ermee om moeten gaan. Want een God van 'louter licht', waar is die als jij het donker om je heen weet?!

Ergens verderop in Exodus besluit het volk, dat ze na de Tien Geboden Gods nabijheid niet meer kunnen verdragen. Mozes mag de hete kastanjes uit het vuur halen. En dan staat er: 'Het volk stond van verre, maar Mozes ging in tot het stikdonker waar God was.' (Ex. 20: 21). Spectaculaire scene, rook, donder, bliksem, vuur, wolken, een stem. Dood-eng. En dan het donker in. Maar: God is daar. En nu durft Mozes. En misschien wel vanwege deze ervaring.

Waar is God als het donker ons naar de keel grijpt? Dit verhaal zegt: God is ook in het donker, en het kan lijken of hij je tegenstander is. Doe dan wat er van je gevraagd wordt, ga op de uitdaging in. Loop niet weg maar ga de strijd aan – als Jakob. Loop niet weg maar toon je *commitment*, je betrokkenheid, gá ervoor dat je met Hem wilt leven – als Mozes. Dan zul je hem uiteindelijk als de God van leven en toekomst ontmoeten. Langs de afgrond misschien, na een worsteling misschien, een grens-ervaring, maar dát is pas 'liefde op leven en dood', zoals de dichter zegt.

* * *

Nu naar ons nog even, in het laatste stukje van de preek? Nou, het ging al helemaal over ons, volgens mij. U vult zelf maar in, waar u zo'n ervaring heeft gehad. Ieder mens kent grote en kleine crises in haar of zijn leven. Niet iedereen levensbedreigend, of bedreigend voor wie je bent of dacht te zijn. Je kunt zelf in de fout zijn gegaan, en geconfronteerd worden met je eigen weerbarstige persoonlijkheid; er kan je iets zijn aangedaan waardoor plotseling de grond onder je voeten wegviel. Het kan ook zijn dat je geloof in God of je vertrouwen in een ander op de proef werd gesteld. Wat ik van mensen te horen krijg, is soms een etalage van menselijke onmacht en wreedheid, en soms van botte pech en tegenslag, keer op keer. Zo vaak heb ik gedacht: had ik maar een toverstafje, kon ik het maar ongedaan maken, echt terugdraaien, nooit gebeurd, zelfs geen vage herinnering. Sommige trauma's kunnen een mensenleven zo verzieken, zo blokkeren, dat je dat ook echt zou wensen.

Maar Jakob, had hij zijn worsteling met de engel willen missen? Mozes, had hij deze gruwelijke nacht willen missen? Ik denk van niet. Ondanks zijn verlamme angsten, ondanks het bloed dat vloeiende en het beschamende gebrek aan initiatief dat aan het licht kwam, komt ook hij er gezegend uit tevoorschijn.

* * *

Niet ieder mens maakt zo'n nachtervaring mee, al maak ik me sterk dat velen van u, als ze goed nadenken, er zich wel iets bij voor kunnen stellen. En als het dat overkomt, dan word je er een ander mens van.

Maar niet iedereen. Dus dit is een verhaal, alleen bestemd voor bepaalde mensen? Of zou je ook, door alleen het verhaal te horen, het na te beleven, een ander, nieuw mens kunnen worden? Sterker, moediger, meer vertrouwend op God ondanks alles?

Ik geloof dat dat kan. De kracht van deze verhalen, de kracht van Gods woord, staat daarvoor in. Amen.

Jan Baptist Weenix, ca. 1640, De besnijdenis van de zoon van Mozes